Eduskunnan lakivaliokunta

lav@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne HE 268/2016 vp yhdistelmärangaistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää tärkeänä sitä, että koko rangaistusta suorittavien yhteiskuntaan kuntoutumiseen kiinnitetään huomiota ja että on esitetty vaihtoehto, jolla siviiliin siirtyminen tapahtuisi tuetusti ja valvotusti. Esityksessä ehdotetaan uutta yhdistelmärangaistusta, joka koostuisi vankeusajasta ja sitä välittömästi seuraavasta valvonta-ajasta ja se korvaisi nykyisen koko rangaistuksen suorittamisen vankilassa. Valvonta-aikaa on perusteltu uusintarikollisuuden vähentämisen näkökulmasta. Ehdotus merkitsee kuitenkin rangaistuksen selvää ankaroittamista, mitä säätiö ei pidä hyvänä kriminaalipolitiikkana. Joissakin tapauksissa rangaistus voisi ylittää rikoksen kriminalisointia koskevan rikoslain säännöksen enimmäisrangaistuksen. Mikäli valvonta ei onnistu, se muunnettaisiin ehdottomaksi vankeudeksi.

Yhdistelmärangaistusta suorittavilla ei olisi mahdollisuutta valvottuun koevapauteen ja ehdonalaiseen vapauteen. Tätä perustellaan sillä, että koko rangaistusta suorittavia ei ole juurikaan vapautettu ehdonalaiseen vapauteen eikä heitä ole vaarallisuutensa takia voitu sijoittaa valvottuun koevapauteen. Kun valvottua koevapautta ei ole voitu käyttää, herää kysymys, onko kuntoutukseen rangaistusaikana panostettu riittävästi.

Kuntoutus vankila-aikana

Koko rangaistusta suorittavat tarvitsevat erityishuomiota ja tukea sekä vankila-aikana että sen jälkeen Vankeusaikaisella kuntoutustyöllä rakennetaan edellytyksiä vankeusajan jälkeisen ajan onnistumiselle kaikkien vankien kohdalla, mutta erityisesti tämän huono-osaisen ja huonokuntoisen, erittäin haastavan kohderyhmän kanssa. Koko rangaistusta suorittavat vangit ovat todennäköisesti olleet hyvin suljetuissa olosuhteissa suurimman osan vankeusajastaan. Jotta ehdotettu valvonta toimisi tarkoitetulla tavalla uusintarikollisuuden ehkäisyssä, tarvitaan riittävää ja oikea-aikaista kuntoutusta jo ennen siviiliin siirtymistä. Pelkästään valvonta-aikana tapahtuva kuntoutus ei ole riittävää, vaikka aika olisi pitkä.

Myös esityksessä todetaan, että sillä on suuri merkitys, miten kuntouttavaa ja rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavaa toimintaa on onnistuttu järjestämään vankeusaikana (s.18). **Esityksestä ei kuitenkaan ilmene, kuinka paljon ja millaista kuntoutusta koko rangaistusta suorittavat ovat saaneet tai saavat vankeusaikana**. Esityksestä herää kysymyksiä, huomioidaanko rangaistusajan suunnitelmia tehtäessä koko rangaistusta suorittavien kuntoutustarpeita riittävästi ja onko vankiloilla ylipäänsä mahdollisuuksia vastata näihin kuntoutustarpeisiin kavennettujen resurssien puitteissa? Merkittävä osa 'tavallisistakin'

vangeista on toimintojen ulkopuolella. Sellien ovat saattavat olla auki vain 1–2 tuntia vuorokaudessa, jolloin toimintana on usein omatoiminen osastolla oleskelu tunnin ulkoilun lisäksi. Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää tärkeänä kohdennettuja kuntoutustoimenpiteitä, esimerkiksi vahvemman tuen kuntoutusosastoja, jolloin yhdistelmärangaistusta suorittavien kuntoutukseensa voitaisiin oikeasti panostaa.

Kuntoutus ehdotetun valvonnan aikana

Valvonta-ajan toimintavelvoite voi esityksen mukaan olla koulutusta, työtä, kuntoutusta, valvontatapaamisia, Rikosseuraamuslaitoksen toimintaohjelmia tai esimeriksi sosiaalisia valmiuksia ylläpitävää tai edistävää toimintaa. Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä ehdotusta, jonka mukaan valvonta-ajan sisältö ja toteutustavat määriteltäisiin valvonta-ajalle tehtävässä suunnitelmassa yksilöllisesti. Myös yhdyskuntaseuraamustoimiston valvojan osallistuminen suunnitelman tekemiseen on tärkeää. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän on ehdotuksen mukaan oltava tarpeellisessa määrin yhteistyössä eri siviilitoimijoiden kanssa (8 §).

Tukevan ja kuntouttavan valvonnan järjestämiseksi olisi olennaista koota monialainen ja moniammatillinen verkosto valvontaan tulevan ympärille. Sosiaalihuoltolain mukaan Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän on tehtävä pyyntö sosiaalihuollon tarpeen arvioimiseksi, jos vanki tarvitsee erityistä tukea. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä on myös velvollinen tekemään ilmoituksen sosiaalihuoltoon vangin suostumuksesta riippumatta, jos vanki on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan (sosiaalihuoltolaki 35 §).

Pyyntö käynnistää arvion, jonka kunnan sosiaalityöntekijä tekee ’asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa’ (sosiaalihuoltolaki 36 §). Lain 41 § mukaan ’jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen’.

Koska yhdistelmärangaistuksen valvontaan tulevia on vain muutamia vuosittain, olisi täysin mahdollista toteuttaa valvonta-ajan suunnittelu jokaisen osalta moniammatillisena verkostoyönä. Verkostotyönä tehtiin Rikosseuraamuslaitoksella vapauttamissuunnitelmista 22 % vuonna 2016.

Yksi keskeinen haaste valvonta-aikaisessa kuntoutuksessa on sopivien kuntouttavien palveluiden löytyminen. Tarvittava kuntoutus on vaativaa kohderyhmän vaikeiden ja monialaisten ongelmien takia. Kuntoutuksessa tarvitaan laaja-alaista osaamista: sosiaalityötä, sosiaalista kuntoutusta, päihde- ja mielenterveyspalveluita, järjestöjen tukiasumispalveluja, päivätoimintoja, terapia- ja työllistämispalveluita sekä vertaistukea. Esityksestä tulisi ilmetä selvemmin, että kustannukset tulisivat kuntien kustannettaviksi. Kustannusten jaon epäselvyys voi estää esimerkiksi päihdelaitoskuntoutuksen.

Vangin osallistuminen suunnitelman tekemiseen ja suunnitelman tiedoksi antaminen henkilökohtaisesti ovat erittäin tärkeitä. Suunnitelman tiedoksiannon yhteydessä "käytäisiin huolellisesti läpi rangaistusajan suunnitelman yksityiskohdat sekä sen määräysten rikkomisen seuraamukset. Tämä olisi tärkeää, koska epätietoisuus määräysten sisällöstä ja rikkomisen seuraamuksista olisi tuomitun aseman ja oikeusturvan kannalta ongelmallista. Tuomitun ei voitaisi olettaa saavan riittävästi tietoa ehdoista ja niiden noudattamisen välttämättömyydestä esimerkiksi pelkän kirjallisen aineiston, kuten lain tai rangaistusajan suunnitelma-asiakirjan perusteella" (5 § yksityiskohtaiset perustelut).

Muuta

Ehdotettu valvonta noudattelee sisällöltään pitkälti koevapauslakia. Koevapautta lievempi päihteettömyysvaatimus on perusteltu valvonta-aikana (5 §).

Sanna Sunikka
Toimitusjohtaja

Marjatta Kaurala
Kriminaaliasiamies